

โครงงานสารนิพนธ์

เรื่อง

ศึกษาจริยธรรมเชิงพุทธในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

A STUDY OF BUDDHIST ETHICS IN THE USE OF
ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY

โดย

พระมหาปราชน์ ชาคโร (ก๊อนเพชร)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

๑. พระครูศรีปัญญาวิกรม	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์	กรรมการ
๓. อ.ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	กรรมการ

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

รายวิชาระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูง

ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัล เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การแพทย์ และการสื่อสาร โดยเฉพาะในระบบที่ต้องการการประมวลผลข้อมูลจำนวนมากและการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้กลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดข้อผิดพลาดของมนุษย์ในหลายบริบท^๑ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาและการใช้งาน AI ก็ได้ก่อให้เกิดคำถามทางจริยธรรมที่ซับซ้อนและท้าทายมากขึ้นเรื่อย ๆ

ประเด็นทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้แก่ ความลำเอียงของระบบ (Algorithmic Bias), การละเมิดความเป็นส่วนตัวของข้อมูล, ความไม่โปร่งใสในการตัดสินใจของระบบอัตโนมัติ, และความไม่ชัดเจนในเรื่องความรับผิดชอบเมื่อเกิดความผิดพลาดจากการใช้งานปัญญาประดิษฐ์ (AI)^๒ ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อบุคคลหรือองค์กรเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมและคุณค่าทางศีลธรรมในระดับกว้าง การพิจารณาและกำกับดูแลการใช้ AI จึงไม่อาจพึ่งพาเพียงกรอบกฎหมายหรือเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยกรอบคิดทางจริยธรรมที่ลึกซึ้งและครอบคลุม

ในระดับสากล มีการเสนอกรอบจริยธรรมสำหรับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เน้นหลักสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ^๓ อย่างไรก็ตาม กรอบคิดเหล่านี้ส่วน

---

^๑ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, หลักการและแนวทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลฯ, ๒๕๖๔).

^๒ สุพจน์ เตชวรสินสกุล, จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^๓ เพ็ญศรี ปีกะสินัง และคณะ, การพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล, วารสารวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม มจร หนองคาย (๒๕๖๓).

ใหญ่มีรากฐานจากปรัชญาตะวันตก ซึ่งอาจไม่สามารถตอบโจทย์ในบริบททางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสังคมไทยได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะในสังคมที่มีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมีแนวคิดเรื่องเจตนา (Cetanā) และผลกรรม (Kamma) เป็นแกนกลางของการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรม^๔

พระพุทธศาสนาเสนอกรอบจริยธรรมที่เน้นการพิจารณาเจตนาของผู้กระทำเป็นหลัก โดยถือว่าเจตนาเป็นรากเหง้าของกรรม และกรรมเป็นผลที่เกิดจากการกระทำอย่างมีเจตนา หลักธรรม เช่น อริยมรรคมีองค์แปด ไตรสิกขา และอหิงสา (ไม่เบียดเบียน) ล้วนเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีคุณธรรม^๕ การศึกษาจริยธรรมเชิงพุทธในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสามารถเสนอกรอบคิดที่ลึกซึ้งและสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของไทย อีกทั้งยังสามารถเป็นพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เพียงแต่มีประสิทธิภาพ แต่ยังมีคุณค่าทางจริยธรรมและจิตวิญญาณควบคู่กันไป

๑.๒ คำถามวิจัย

- ๑.๒.๑ ประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มีอะไรบ้าง?
- ๑.๒.๒ หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และสามารถนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมดังกล่าวมีอะไรบ้าง?

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์
- ๑.๓.๒ เพื่อวิเคราะห์หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

---

^๔ ธีรบุ วงศ์ษา, เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๔).

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยธรรมเชิงพุทธที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) โดยมีขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้:

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ และวิเคราะห์หลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูล

ใช้ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเน้นเอกสารปฐมภูมิเป็นหลัก และใช้เอกสารทุติยภูมิประกอบการวิเคราะห์

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI): หมายถึง เทคโนโลยีหรือระบบคอมพิวเตอร์ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเลียนแบบความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการเรียนรู้, การให้เหตุผล, การแก้ปัญหา, และการตัดสินใจ (Stuart J. Russell and Peter Norvig. (2020)^๖

๑.๕.๒ จริยธรรมเชิงพุทธ: หมายถึง แนวคิดและหลักการทางศีลธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

๑.๕.๓ ปัญหาจริยธรรม: หมายถึง ข้อกังวลทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิ, ความเป็นส่วนตัว, ความยุติธรรม, ความรับผิดชอบ, และคุณค่าความเป็นมนุษย์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นจริยธรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) และหลักจริยธรรมใน

---

^๖ Stuart J. Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. (Hoboken, NJ: Pearson Education, 2020).

พระพุทธศาสนา รวมถึงเพื่อระบุช่องว่างทางองค์ความรู้ที่งานวิจัยนี้จะเข้าไปเติมเต็ม โดยแบ่งการทบทวนออกเป็น ๔ กลุ่มหลัก ดังนี้:

๑.๖.๑ เอกสารปฐมภูมิทางพระพุทธศาสนา

เอกสารกลุ่มนี้เป็นแหล่งคำสอนดั้งเดิมที่ใช้ในการวิเคราะห์หลักจริยธรรมเชิงพุทธ ได้แก่:

- พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อรรถกถาและคัมภีร์ประกอบ
- หนังสือ พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย โดยพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งอธิบายหลักเจตนา (Cetanā), กรรม (Kamma), และอริยมรรคมีองค์แปดอย่างเป็นระบบ

๑.๖.๒ เอกสารทุติยภูมิด้านจริยธรรมและเทคโนโลยี

เอกสารกลุ่มนี้ประกอบด้วยงานวิชาการที่วิเคราะห์ประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้แก่:

- หนังสือ Artificial Intelligence: A Modern Approach โดย Stuart J. Russell และ Peter Norvig^๗
- รายงาน หลักการและแนวทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ โดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม^๘
- หนังสือ จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ โดยสุพจน์ เตชวรสินสกุล^๙

๑.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยธรรมกับเทคโนโลยี ได้แก่:

---

^๗ Stuart J. Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4th ed. (Hoboken, NJ: Pearson Education, 2020).

^๘ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, *หลักการและแนวทางจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์* (กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลฯ, ๒๕๖๔).

^๙ สุพจน์ เตชวรสินสกุล, *จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

- วิทยานิพนธ์ของอันรบ วงศ์ษา^{๑๐} ที่เสนอเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI)
- บทความของเพ็ญศรี ปักกะสีนัง^{๑๑} ที่เสนอแนวทางพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๖.๔ ช่องว่างทางองค์ความรู้

แม้จะมีงานวิจัยที่กล่าวถึงจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และหลักธรรมทางพุทธศาสนา แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงลึกที่เชื่อมโยงหลักเจตนาและกรรมกับประเด็นร่วมสมัย เช่น Algorithmic Bias หรือความรับผิดชอบของระบบอัตโนมัติ งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยใช้เอกสารปฐมภูมิเป็นฐานหลักในการวิเคราะห์

๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดที่ตั้งอยู่บนการเชื่อมโยงระหว่างประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) กับหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนา โดยใช้แนวคิดหลัก ๒ กลุ่มเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์ ได้แก่:

๑.๗.๑ แนวคิดจริยธรรมร่วมสมัยของปัญญาประดิษฐ์ (AI)

- ความลำเอียงของระบบ (Algorithmic Bias)
- ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล (Data Privacy)
- ความรับผิดชอบของระบบอัตโนมัติ (Accountability)
- ความโปร่งใสในการตัดสินใจ (Transparency)

แนวคิดเหล่านี้เป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในระดับสากล โดยมีการเสนอกรอบจริยธรรมที่เน้นสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบ เช่นในงานของ Russell และ Norvig¹ และเอกสารนโยบายของกระทรวงดิจิทัลฯ²

๑.๗.๒ แนวคิดจริยธรรมในพระพุทธศาสนา

---

^{๑๐} อันรบ วงศ์ษา, เกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ที่มีต่อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓).

^{๑๑} เพ็ญศรี ปักกะสีนัง และคณะ, การพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล, วารสารวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม มจร. หนองคาย (๒๕๖๗).

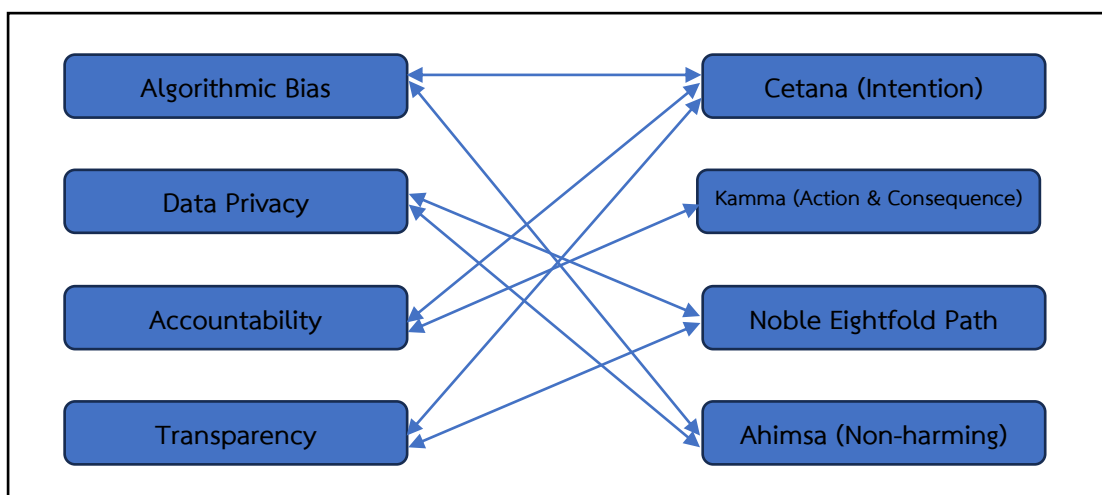
- เจตนา (Cetanā)
- ผลกรรม (Kamma)
- อริยมรรคมีองค์แปด
- หลักอหิงสา (ไม่เบียดเบียน)

แนวคิดเหล่านี้ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือ *พุทธธรรม* โดยพระพรหมคุณาภรณ์³ ซึ่งเสนอว่าการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมควรตั้งอยู่บนเจตนาและผลกระทบของการกระทำอย่างมีสติ

๑.๗.๓ การเชื่อมโยงกรอบแนวคิด

การวิจัยนี้จะใช้หลักเจตนาและกรรมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ประเด็นจริยธรรมร่วมสมัยของปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยพิจารณาว่าการออกแบบและใช้งานเทคโนโลยีมีเจตนาอย่างไร และส่งผลกระทบต่อผู้ใช้หรือสังคมอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเสนอแนวทางการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่สอดคล้องกับหลักพุทธจริยศาสตร์

เพื่อให้เข้าใจบริบทของกรอบแนวคิดของการวิจัย จัดได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้งสองกลุ่มของกรอบแนวคิด (Conceptual Framework Diagram) ดังแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้งสองกลุ่ม

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยธรรมเชิงพุทธที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้:

๑.๘.๑ ประเภทของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปรัชญา และจริยศาสตร์ โดยใช้เอกสารเป็นแหล่งข้อมูลหลัก

๑.๘.๒ ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๑. กำหนดกรอบแนวคิดและคำถามวิจัย
๒. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้
๓. วิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้หลักเจตนา ผลกรรม และอริยมรรคมีองค์แปดเป็นกรอบวิเคราะห์
๔. เปรียบเทียบแนวคิดจริยธรรมร่วมสมัยกับหลักพุทธจริยศาสตร์
๕. สังเคราะห์ข้อเสนอเชิงจริยธรรมสำหรับการใช้เทคโนโลยี AI อย่างมีคุณธรรม

๑.๘.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอรรถาธิบาย (Descriptive Content Analysis) โดยเน้นการตีความเชิงปรัชญาและจริยศาสตร์จากเอกสารที่ศึกษา พร้อมจัดหมวดหมู่แนวคิดตามกรอบที่กำหนด

๑.๘.๕ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ใช้หลักการตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข้อมูล (Source Validation) โดยให้ความสำคัญกับเอกสารปฐมภูมิ และเลือกใช้อีกเอกสารทุติยภูมิที่ผ่านการตรวจสอบทางวิชาการแล้ว เช่น วารสารวิชาการ หนังสือจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย และวิทยานิพนธ์ที่ได้รับการรับรอง

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาจริยธรรมเชิงพุทธในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์” คาดว่าจะให้ประโยชน์ในหลากหลายมิติ โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักทั้งสองข้อ ดังนี้:

๑.๙.๑ ด้านวิชาการ

- เติบโตองค์ความรู้ในสาขาจริยศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่ยังขาดการศึกษจริยธรรมทางปัญญาประดิษฐ์ (AI) จากมุมมองพระพุทธศาสนา
- เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาต่อยอดในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต
- สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรหรือกิจกรรมวิชาการที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเทคโนโลยีและพุทธจริยศาสตร์

๑.๙.๒ ด้านสังคม

- สร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณชนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีคุณธรรม
- ส่งเสริมการอภิปรายเชิงจริยธรรมในระดับชุมชนและสังคม โดยอิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- สนับสนุนการกำหนดนโยบายที่คำนึงถึงผลกระทบทางจริยธรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

๑.๙.๓ ด้านการปฏิบัติ

- เสนอแนวทางเชิงจริยธรรมสำหรับนักพัฒนาเทคโนโลยี ผู้กำหนดนโยบาย และผู้ใช้งานทั่วไป
- ใช้หลักเจตนา ผลกรรม และอหิงสาในการประเมินการออกแบบและใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI)
- สนับสนุนการสร้างสรรค์เทคโนโลยีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์อย่างแท้